

ხელისუფლების მიერ მედიის რეგულირება პანდემიის პირობებში

თაია მჟავანაძე

ფილოსოფიის დოქტორი
ასისტენტ-პროფესორი
ივ.ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის
სახელმწიფო უნივერსიტეტი
თბილისი, ბახტრიონის ქუჩა #20
+995555438107
tatia.mzhavanadze@tsu.ge

რეზიუმე

ბოლო ათწლეულია მსოფლიო საზოგადოება შემოთავაზებულია ეგრეთწოდებული „ყალბი ინფორმაციის“ მომრავლებამ. ციფრული ტექნოლოგიების ერაში, ინფორმაცია ელვისებურად ვრცელდება მსოფლიოს ყველა წერტილში და საზოგადოება აღარ არის მხოლოდ ტრადიციულ მედიასაშუალებებზე დამოკიდებული. ინტერნეტმომხმარებელთა ზრდამ და განუსაზღვრელ (არაკანონიერ და მავნე/დამაზიანებელ) ინფორმაციაზე ხელმისაწვდომობამ მთელი მსოფლიოს სახელმწიფოები ალაპარაკა ელექტრონული კონტენტის რეგულირების მექანიზმების შემუშავებაზე. განსაკუთრებით, ეს აქტუალური და თვალსაჩინო გახდა კოვიდპანდემიის დროს. სრულიად ახლამა და ამასთანავე ერთი შეხედვით უხილავმა პანდემიამ საზოგადოებაში აზრთა სხვადასხვაობა, შიში, უნდობლობა, მიუღებლობა, დაბნეულობა, აგრესია, ნიჰილიზმი და კიდევ მრავალი განწყობები წარმოქმნა, რასაც გარკვეულწილად ყალბი ინფორმაციების განუსაზღვრელად გავრცელებამ შეუწყო ხელი. სახელმწიფოებმა დამაზიანებელი კონტენტის ზეგავლენა საზოგადოებაზე სხვადასხვაგვარად აღიქვეს და შესაბამისად კანონმდებლობებშიც ასახეს. პანდემიასთან ბრძოლის საბაზს ზოგიერთი მთავრობებიდან მოჰყვა სიტყვისა და გამოხატვის თავისუფლების შეზღუდვა. ხშირ შემთხვევაში, საფრთხე დაემუქრა არა მხოლოდ სოციალურ მედიას, არამედ ტრადიციულ მედიასა და იქ მომუშავე ჟურნალისტებს. 90-იან წლებამდე ბეჭდური თუ აუდიოვიზუალური მედიაკონტენტი შემოთარგლული იყო კონკრეტული ტერიტორიული ერთეულის სახელმწიფოს კანონმდებლობით. დღეს კი, ციფრული მატარებლებით, ინტერნეტის საშუალებით ინფორმაციის გლობალიზაცია ვეღარ ექცევა კონკრეტული ნაციონალური კანონების ჩარჩოებში. ინფორმაციის მიღებაზე თავისუფალი ხელმისაწვდომობა და მედიაპლურალიზმი სულ უფრო მიუღებელი გახდა არადემოკრატიული მთავრობებისთვის. დაიწყეს მედიის რეგულირება, კანონების შემუშავება, რომლებიც ზღუდავს ან საერთოდ აუქმებს მედიასაშუალებებს.

სამართალდარღვევები აღინიშნება სოციალურ ქსელებშიც. ინტერნეტპლატფორმებით გავრცელებული ინფორმაციის შინაარსის რეგულირება სახელმწიფოს მიერ სახიფათოა. რთულია სიყალბის დადგენის ადეკვატური მექანიზმების შემუშავება და შესაბამისად, შესაძლოა მივიღოთ სახელმწიფოს მიერ არამართლობიერი რეგულირების ნორმები, რაც მოქალაქეთა კონსტიტუციური უფლებების დარღვევას გამოიწვევს.

ამდენად, ყალბ ინფორმაციასთან საბრძოლველად, ციფრულ ეპოქაში, საიტყვისა და გამოხატვის თავისუფლების დასაცავად, მნიშვნელოვანია არა სამართლებრივი ნორმების შემოღება, არამედ სახელმწიფოების მიერ საზოგადოების ცოდნით შეიარაღებაზე ზრუნვა, მედია- და ციფრულ ნიგნიერების დანერგვა და სწავლება სხვადასხვა საგანმანათლებლო საფეხურზე.

საკვანძო სიტყვები: ხელისუფლებების, მედია, რეგულირება, პანდემიის პირობებში

REGULATION OF MEDIA IN TERMS OF PANDEMIC

TEA MZHAVANADZE

Doctor of Philosophy

Assistant Professor

Iv. Javakhishvili

Tbilisi State University

Tbilisi, Bakhtrioni Street #20

+995555438107

tatia.mzhavanadze@tsu.ge

Resume

Last ten years, world society is terrified about increased fake news. In the era of digital technologies, information is spreading very fast to every part of the world. And the society is no more dependent only on traditional media recourses. All countries from all over the world are talking about creating mechanisms of digital content regulation, because of increasing of internet users and indefinite access to (illegal and harmful) information. Particularly this has become topical and visible in times of Covid-19 pandemic. Completely new and at first glance invisible pandemic, created in society diversity of opinions, fear, distrust, confusion, aggression, nihilism and a lot of perceptions, facilitator to all these also was indefinitely spreading fake news. Different countries perceived impact of harmful content on society in different ways and reflected it in legislation. Some governments used fighting with pandemic in restriction to freedom of expression. All these mostly jeopardized not only social media, but also traditional media and working journalists there. Till 90's print and audiovisual media content was bounded with concrete territorial unit of state's law. Today, with digital train, globalization of information, using internet can't be framed in specific national law. Free accessibility on receiving of information and media pluralism is more often unacceptable for non-democratic governments. They have begun regulating media, developing laws, which is restricting or even abolishing media sources.

Law violations is marked also in social media. Regulating content of information from governments, using internet platforms is dangerous. It is too difficult to determine fake news and to create adequate mechanisms, so there is a possibility to have unjust norms of regulation, which can cause breaking of people's constitutional rights.

So, for fighting with fake news in digital era, for protection of freedom of speech and expression, it is important that states have to carry about arming society with knowledge, introducing of media and digital literacy and teaching on different educational level, instead of introducing legal norms.

Keywords: government, media, regulation, in pandemic conditions

ბოლო ათწლეულია მსოფლიო საზოგადოება შემფოთებულია ეგრეთწოდებული „ყალბი ინფორმაციის“ მომრავლებაზე. ციფრული ტექნოლოგიების ერაში, ინფორმაცია ელვისებურად ვრცელდება მსოფლიოს ყველა წერტილში და საზოგადოება აღარ არის მხოლოდ ტრადიციულ მედიასაშუალებებზე დამოკიდებული. ინტერნეტმომხმარებელთა ზრდამ და განუსაზღვრელ (არაკანონიერ და მავნე/დამაზიანებელ) ინფორმაციაზე ხელმისაწვდომობამ მთელი მსოფლიოს სახელმწიფოები ალაპარაკა ელექტრონული კონტენტის რეგულირების მექანიზმების შემუშავებაზე. განსაკუთრებით, ეს აქტუალური და თვალსაჩინო გახდა კოვიდპანდემიის დროს.

სრულიად ახლამა და ამასთანავე ერთიშეხედვით უხილავმა პანდემიამ საზოგადოებაში აზრთა სხვადასხვაობა, შიში, უნდობლობა, მიუღებლობა, დაბნეულობა, აგრესია, ნიჰილიზმი და კიდევ მრავალი განწყობები წარმოქმნა, რასაც გარკვეულწილად ყალბი ინფორმაციების განუსაზღვრელად გავრცელებამ შეუწყო ხელი. სახელმწიფოებმა დამაზიანებელი კონტენტის ზეგავლენა საზოგადოებაზე სხვადასხვაგვარად აღიქვეს და შესაბამისად კანონმდებლობებშიც ასახეს. პანდემიასთან ბრძოლის საბაბს ზოგიერთი მთავრობებიდან მოჰყვა სიტყვისა და გამოხატვის თავისუფლების შეზღუდვა. ხშირ შემთხვევაში, საფრთხე დაემუქრა არა მხოლოდ სოციალურ მედიას, არამედ ტრადიციულ მედიასა და იქ მომუშავე ჟურნალისტებს.

პრესის საერთაშორისო ინსტიტუტის განცხადებით, კოვიდ-19-თან ბრძოლის ზომების მიღების გამო დააკავეს და ბრალი წაუყენეს 185 ჟურნალისტს. ადამიანის უფლებათა დამცველი საერთაშორისო არასამთავრობო ორგანიზაციის (Human Rights Watch) განცხადებით, მსოფლიოს მასშტაბით სულ ცოტა 83 ქვეყანაში მთავრობებმა პანდემია გამოიყენა სიტყვის, გამოხატვისა და მშვიდობიანი შეკრების შეზღუდვის მიზნით. ზოგიერთ ქვეყანაში დარღვევების შეზღუდული რაოდენობა აღინიშნება. ზოგიერთ ქვეყნებში (ჩინეთი, კუბა, ეკვატორი, ინდოეთი, რუსეთი, თურქეთი, ვენესუელა და ვიეტნამი) კი, მთავრობის პოლიტიკა ასაობით და ათასობით ადამიანს შეეხო. სულ ცოტა 18 ქვეყანაში სამართალდამცავებმა გამოიყენეს ძალა ჟურნალისტების, ბლოგერებისა და მთავრობის მიერ პანდემიის მართვით უკმაყოფილო მოქალაქეების წინააღმდეგ. ასე მაგალითადა, უგანდაში, საპროტესტო აქციის მონაწილეთა დარბევა, უმრავლეს შემთხვევაში კარანტინის რეჟიმით მართლდებოდა. ათობით ადამიანი მოკლეს უსაფრთხოების ძალებმა. 10 ქვეყანაში მთავრობები, სოციალური დისტანციის აუცილებლობის დაცვის საბაბით, კრძალავდა და არბევდა კოვიდის-19-ის მართვის ფორმებით ხელისუფლებით უკმაყოფილო აქციის მონაწილეებს. თანაც, ეს იმ ფონზე, როდესაც ხელისუფლების მიერ სხვა მასობრივი ღონისძიებები არ იკრძალებოდა. 24 ქვეყანაში შემოიღეს კანონები და ნორმატიული აქტები კოვიდ-19-თან დაკავშირებული ყალბი ინფორმაციის გავრცელებისთვის სისხლის სამართლის პასუხისმგებლობაში მიცემაზე. მთავრობებმა არაკონკრეტული კანონები რეპრესიის ინსტრუმენტად აქციეს. 51 ქვეყანაში გამოიყენეს პანდემიასთან დაკავშირებით მიღებული და ასევე, მანამდე არსებული კანონები და ნორმები, რომ დაეკავებინათ, დაეპატიმრებინათ და პასუხისგებაში მიეცათ ადამიანები, რომლებიც მთავრობას აკრიტიკებდნენ. ძირითადად აღნიშული დევნის ობიექტები იყვნენ: ჟურნალისტები, ბლოგერები, სოციალური მედიის მომხმარებლები, ოპოზიციური ლიდერები და აქტივისტები, მედიცინის მუშაკები, მეცნიერები, სტუდენტები, კარიკატურისტები, მხატვრები, ადვოკატები, რომლებიც ხელისუფლებას აკრიტიკებდნენ. 33 ქვეყანაში მთავრობები დაპატიმრებით ემუქრებოდნენ საზოგადოებას, ხელისუფლების მიერ პანდემიის მართვის კრიტიკის გამო.

ევროკავშირის ქვეყნებში, ამერიკის შეერთებულ შტატებსა თუ რუსეთში ცენზურა კონსტიტუციით იკრძალება. თუმცა, განსხვავებულია მისი გამოყენების შემთხვევები. ამერიკაში სიტყვის თავისუფლების შეზღუდვა დასაშვებია მხოლოდ საზოგადოებისა და ნაციონალური უსაფრთხოებისთვის შექმნილი რეალური საფრთხის შემთხვევაში და ამ შემთხვევაშიც ცენზურის განსახორციელებლად საჭიროა სასამართლოს მიერ მიზეზებისა და პირობების დასაბუთება. რუსეთში ცენზურა დასაშვებია პიროვნების, საზოგადოებისა და სახელმწიფოს ინტერესების დაცვის მიზნით. მიუხედავად ამისა, სახელმწიფოსთვის აქტუალური ხდება მედიის რეგულირების საკითხი. პროფესიულ წრეებისა და სამართლის ექსპერტების შეფასებით მსგავსი რეგულირების მექანიზმები საფრთხეს უქმნის სიტყვისა და გამოხატვის თავისუფლებას და მედიისა და ინტერნეტგვერდების დაბლოკვას გამოიწვევს.

15 ქვეყნის ხელისუფლებამ მიიღო გადაწყვეტილება, პანდემიასთან დაკავშირებით, ყალბი ინფორმაციის პრევენციის მიზნით მედიის რეგულირების მექანიზმების შემუშავებაზე. არაბეთის

გაერთიანებული ემირატების მთავრობამ ფიზიკურ პირებს აუკრძალა, სახელმწიფოს ოფიციალური განცხადებებისგან განსხვავებული სამედიცინო ან სარეკომენდაციო ინფორმაციის გავრცელება კორონა ვირუსის შესახებ(2020 წელს). მთავრობის დადგენილების დამრღვევისთვის დაწესდა ჯარიმა 5400 დოლარის ოდენობით. აშშ-ის პრეზიდენტმა ტრამპმა გამოსცა ინტერნეტსივრცეში ცენზურის პრევენციისთვის ბრძანება, რომელის აღსრულებაც საშუალებას აძლევდა ინტერნეტკომპანიებს შეეზღუდათ წვდომა მათზე კონტენტზე(2020 წელს). აღნიშნული განკარგულება ერთ წელიწადში გაუქმდა. საბერძნეთის პარლამენტმა მხარი დაუჭირა, კოვიდ-19-ის შესახებ ყალბი ინფორმაციის გამავრცელებლების სისხლის სამართლის პასუხისმგებლობა მიეცემას. სანქციები ითვალისწინებდა ჯარიმას ან თავისუფლების აღკვეთას სამი თვით(2021 წელს). რუსეთის მთავრობა იღებს ფედერალურ კანონებს როგორც ყალბ ინფორმაციასთან საბრძოლველად ასევე, – კანონს „ხელისუფლების უპატივცემულობის შესახებ“(2019 წელს). რუსეთში ყალბი მასალების გავრცელებაზე სისხლის სამართლის კოდექსში დაემატა სტატია“ მოქალაქეების უსაფრთხოებისა და სიცოცხლისთვის საფრთხის მატარებელი გარემოებების შესახებ აშკარად ყალბი ინფორმაციის საჯაროდ გავრცელებაზე“(2020 წელს). 2019 წელს მიღებული კანონი „ყალბი ამბების გავრცელების შესახებ“ ითვალისწინებდა მედიის დაჯარიმებას 500 000 რუბლით. 2020 წელს კი, დაჩქარებულად რუსეთის დუმამ მიიღო კანონი პანდემიის შესახებ ყალბი ინფორმაციის გამავრცელებლების დაჯარიმების შესახებ. ჯარიმის ოდენობა განისაზღვრა 1.5 დან 3 მილიონამდე რუსული რუბლით. ამასთან, მსოფლიოს ქვეყნები რუსეთს ადანაშაულებენ უცხოეთში დემინფორმაციის გავრცელებაში. ევროკავშირმა მხოლოდ ორი თვის მანძილზე გამოააშკარავა კორონა ვირუსის შესახებ რუსეთის მხრიდან დემინფორმაციის გავრცელების 80 შემთხვევა. ამასთანავე, ევროპის კავშირის უმაღლესმა წარმომადგენელმა საგარეო საქმეთა და უშიშროების პოლიტიკის სფეროში, ჯონ ფოქსმა ბორელმა რუსეთის სახელმწიფო მედიასაშუალებები დაადანაშაულა კოვიდ-19-თან საბრძოლველად ევროპული და ამერიკული წარმოების ვაქცინების წინააღმდეგ დემინფორმაციის გავრცელებაში. მისივე მოსაზრებით რუსეთი ამ გზით ცდილობს საკუთარი ვაქცინის საზღვარგარეთ გაყიდვას. ექსპერტების მოსაზრებით რუსეთს დემინფორმაციის გავრცელება საკუთარი ნარატივის უპირატესობისთვის სჭირდებოდა.

ჟურნალისტთა დაცვის საერთაშორისო არასამთავრობო ორგანიზაციის კომიტეტმა რუსეთის ხელისუფლებას მოუწოდა შეწყვიტოს ქვეყანაში კორონავირუსის აფეთქების შესახებ ახალი ამბების გამოშვებების ცენზურა, რომელსაც მასობრივი ინფორმაციის საშუალებების მარეგულირებელი ევრეთნოდებული "როსკომნადზორი" (კავშირგაბმულობის, საინფორმაციო ტექნოლოგიებისა და მასობრივი კომუნიკაციების სფეროში ზედამხედველობის ფედერალური სამსახური) ახორციელებს და ჯარიმებით ემუქრება სხვადასხვა ვებგვერდის მფობელებს თუ არ დაემორჩილებიან და არ წაშლიან მასალებს. ხშირ შემთხვევაში რუსეთის მარეგულირებლის მოთხოვნა ვითომდა პანდემიის შესახებ ყალბი ინფორმაციის გავრცელებაზე დაუსაბუთებელი იყო და არ არსებობდა სამართლიანი კრიტერიუმები. მეტიც, მარეგულირებელი მედიას აფრთხილებდა, რომ უმკაცრეს ზომებს მიიღებდა არასანდო საზოგადოებრივად მნიშვნელოვანი ინფორმაციის გავრცელებაზე, საზოგადოებრივი წესრიგის დარღვევის საფრთხის შექმნაზე გააუქმებდა და ლიზენციას შეუწყვეტდა ინფორმაციის მატარებლებს. მოგვიანებით, რუსეთის ხელისუფლება პანდემიის შესახებ ყალბი ინფორმაციის გამავრცელებლებს სისხლის სამართლის დევნითაც დაემუქრა.

პრესის საერთაშორისო ინსტიტუტი, პანდემიის პერიოდში, ჩეხეთის მთავრობას აკრიტიკებს კრიტიკულად განწყობილი მედიის სამთავრობო პრესკონფერენციებზე დაუშვებლობის გამო და მოუწოდებს ყველა მედიის წარმომადგენლების თანაბარ პირობებში ჩაყენებას და

ინფორმაციაზე ხელმისაწვდომობის უზრუნველყოფას. მსგავსი ვითარება აღინიშნა ფილიპინებსა და ნიკარაგუას მთავრობების შემთხვევებშიც.

უნგრეთის პარლამეტში განსახილველად წარდგენილი იყო კანონპროექტი, რომელიც მთავრობის მიერ პანდემიასთან ბრძოლის მეთოდების ეფექტურობის ეჭვქვეშ დაყენებასა და ამ მიზნით მთავრობის ძირგამომთხრელი ინფორმაციის გავრცელებისთვის ითვალისწინებდა თავისუფლების აღკვეთას ერთიდან ხუთ წლამდე. თუმცა, სამ თვეში, უნგრეთის მთავრობამ გამოიწვია საგანგებო მდგომარეობის შესახებ კანონი. მიუხედავად ამისა, მასობრივი ინფორმაციის საშუალებებში გაჩნდა შიში პანდემიის საკითხების გაშუქებასთან დაკავშირებით.

ჩინეთის მთავრობამ 4 წლით თავისუფლების აღკვეთა მიუსაჯა ჟურნალისტს ჩჟან ჩჟანს, რომელიც უხანში პანდემიის დასაწყისიდან აშუქებდა მოვლენებს და „იუთუბის“ პლატფორმაზე ავრცელებდა ინფორმაციას. ჟურნალისტი აკრიტიკებდა ხელისუფლებას პანდემიის მართვასთან დაკავშირებით. მას ბრალი დასდეს დიდი ოდენობით დემინფორმაციის გავრცელებაში. თუმცა, პროკურორმა ვერცერთი ფაქტობრივი მტკიცებულება ვერ წარმოადგინა სასამართლოში. ეგვიპტის ხელისუფლებამ „გარდიანის“ ჟურნალისტს აკრედიტაცია გაუუქმა და ქვეყნიდან გააძევა მას შემდეგ რაც ჟურნალისტმა დაწერა, რომ პანდემიის შესახებ ოფიციალურ მონაცემებზე გაცილებით მეტი შემთხვევა იყო. ის არასანდო მონაცემებისა და პანიკის გავრცელებაში დაადანაშაულებს. ვიეტნამის მთავრობამ მიიღო ახალი კანონი, რომელმაც ხელისუფლებას პირველად მისცა უფლება დაეჯარიმებინა სოციალურ მედიაში „ყალბი ინფორმაციის“ გამავრცელებლები. ბოლივიის დროებითმა პრეზიდენტმა გამოსცა განკარგულება, რომელის თანახმადაც ინფორმაციის გამავრცელებელი პირი, რომელსაც შეეძლო ემოქმედა საზოგადოების ჯანმრთელობაზე ან რისკი შეექმნა მისთვის და ამავე დროს, მოსახლეობაში ეჭვი გაეჩინა დაისჯებოდა. სასჯელი 10 წლით თავისუფლების აღკვეთას ითვალისწინებდა. თუმცა, საერთაშორისო ორგანიზაციებისა და ჟურნალისტური ორგანიზაციების ზეწოლის შედეგად აღნიშნული განკარგულება მალევე გაუქმდა. რუმინეთსა და სერბეთის რესპუბლიკაშიც, ევროკავშირის ზეწოლის შემდეგ გაუქმდა კანონი „ყალბი ინფორმაციის შესახებ“.

სშირ შემთხვევებში ვლინდებოდა მთავრობების მიერ პანდემიის ვითარების პოლიტიკურად ანგაჟირებულობის მიზნით გამოყენება და ოპონენტების დევნა. მთავრობებმა კოვიდ 19-ის პანდემია კონტროლის გამკაცრებისა და საპროტესტო აქციების აკრძალვისთვისაც ეფექტურად გამოიყენეს.

პოლიტიკურად მოტივირებული იყო პანდემიის დროს 2021 წელს ოპოზიციის მიერ მოსკოვში ორგანიზებულ საპროტესტო აქციაზე, ადამიანების მასობრივად დაავადების საფრთხის მოტივით დაპატიმრებების სერია, რომელთაგანაც „სანიტარულ საქმეებად“ მოინათლა. დაკავებულების წინააღმდეგ აღიძრა სისხლის სამართლის საქმე სანიტარულ-ეპიდემიოლოგიური ნორმების დარღვევის გამო. მაიანმარის კავშირის რესპუბლიკის ყოფილ ლიდერს, სამხედრო გადატრიალების შედეგად ხელისუფლებიდან ჩამოგდებულ 76 წლის აუნ სან სუ ჩი-ის სასჯელი გაუზარდეს. მას დამატებით ბრალი წაუყენეს პანდემიის პირობებში სანიტარული შეზღუდვის დარღვევასა და კავშირის აკრძალული საშუალებების რადიოგადამცემის გამოყენებისთვის, რომელიც სხლში, ჩხრეკის დროს აღმოუჩინეს. რუსეთის სასამართლომ 5 წელი პირობითი სასჯელი და შინაპატიმრობა მიუსაჯა მოძრაობა „ახალი სოციალიზმისთვის“ ლიდერს, ბლოგერს ნიკოლაი პლატოშკინს(2020 წელს). მას ბრალი წაუყენეს მასობრივი არეულობებისკენ მიდრეკილებისთვის და ყალბი ინფორმაციის გავრცელებისთვის. სინამდვილეში მან ივარაუდა საპროტესტო აქციებზე მისი თანამებრძოლების შესაძლო მზადყოფნაზე და გააკრიტიკა მთავრობა პანდემიის არაეფექტურად მართვის გამო.

რეპორტიორებს ადანაშაულებენ ექსტრემიზმში, ტერორიზმსა და სახელმწიფოს ღალატში. რუსეთის ხელისუფლებამ, ჟურნალისტების წინააღმდეგ, აამოქმედა კანონი ყალბი ახალი ამბების

გავრცელების აკრძალვაზე. პანდემიის პირობებში საავადმყოფოებში არსებული პირობების შესახებ ინფორმაციები, რომლებიც მთავრობის ოფიციალური ვერსიის საწინააღმდეგო იყო იბლოკებოდა და უურნალისტებს აპატიმრებდნენ. მასმედიისა და სიტყვის თავისუფლების უმკაცრესი შეზღუდვის გამო მოსკოვში გამართულ საპროტესტო აქციაზე ათობით უურნალისტი დააკავეს (2020 წელს).

ოპოზიციური გამოცემის „ახალი გაზეთის“ რედაქტორმა დიმიტრი მურატოვმა, სტოკჰოლმში ნობელის პრემიის მიღებისას მისასალმებელ სიტყვაში ყურადღება გაამახვილა რუსეთში დამოუკიდებელი მედიის მდგომარეობაზე. მისი თქმით, რუსეთის მთავრობა დამოუკიდებელ უურნალისტებს ხალხის მტრებად აცხადებს, სამსახურიდან ათავისუფლებს და ქვეყნის დატოვებას აიძულებს.

პანდემიის დროს ყალბ ინფორმაციასთან ბრძოლის მოტივით მთავრობების მიერ გატარებულ ღონისძიებებთან დაკავშირებით შეშფოთება გამოხატა ევროკავშირმა. უპრეცედენტო პრობლემების მიუხედავად, კრიზისულ ვითარებაში, დაუშვებლად მიიჩნია მთავრობების მიერ უურნალისტების დევნა. უურნალისტებს უნდა მიეცეთ საშუალება თავისუფლად გააშუქონ არსებული კრიზისი. უურნალისტებს ეკისრებათ საზოგადოების წინაშე პასუხისმგებლობა დროული, ზუსტი და სანდო ინფორმაციის გავრცელებაზე. გარდა ამისა, ევროკავშირმა მთავრობებისთვის შემუშავა, პანდემიით გამოწვეული კრიზის დროს, ადამიანის უფლებების, დემოკრატიისა და სამართლის უზენაესობის დაცვის სამოქმედო ინსტრუმენტები და რეკომენდაციები. რეკომენდაციების თანახმად, ცენზურის თავიდან აცილების მიზნით, პანდემიით გამოწვეული კრიზის შესახებ, საზოგადოებას უნდა მიენდოს არა მხოლოდ მთავრობების ოფიციალური ინფორმაცია. უურნალისტებს, მასობრივი ინფორმაციის საშუალებებს, ჯანდაცვის სფეროს წარმომადგენლებსა და სამოქალაქო საზოგადოებას უნდა შეეძლოთ გაანალიზონ და გააკრიტიკონ მთავრობის მიერ პანდემიასთან საბრძოლველად და კრიზისთან გასამკლავებლად მიღებული გადაწყვეტილებები. ნებისმიერი შეზღუდვა – მასობრივი ინფორმაციის საშუალებების დახურვა ან ონლაინპლატფორმების დაბლოკვა შეძლება გამართლდეს მხოლოდ გამონაკლის შემთხვევებში. გარდა ამისა პანდემია არ შეიძლება გამოყენებულ იქნას ინფორმაციის მატარებლებისა და ოპონენტების გასაჩუქებლად.

პრესის საერთაშორისო ინსტიტუტის 2020 წლის ანგარიშის თანახმად კორონავირუსის პანდემიამ ხელი შეუწყო მასობრივი ინფორმაციის საშუალებების თავისუფლების შეზღუდვას მთელ მსოფლიოში, მათ შორის ევროპასა და ჩრდილოეთ ამერიკაშიც. ყალბ ინფორმაციასთან საბრძოლველად მიღებულმა გაუარესებულმა კანონებმა, დაპატიმრებებმა და ფიზიკურმა თავდასხმებმა მასობრივი ინფორმაციის საშუალებები რთულ ვითარებაში ჩააგდო. დეზინფორმაციის გავრცელების წინააღმდეგ მიღებული კანონებით ზოგიერთ ქვეყანაში მომზადდა ნოციერი ნიადაგი კრიტიკის ჩასახშობად.

90-იან წლებამდე ბევდური თუ აუდიოვიზუალური მედიაკონტენტი შემოფარგლული იყო კონკრეტული ტერიტორიული ერთეულის სახელმწიფოს კანონმდებლობით. დღეს კი, ციფრული მატარებლებით, ინტერნეტის საშუალებით ინფორმაციის გლობალიზაცია ვეღარ ექცევა კონკრეტული ნაციონალური კანონების ჩარჩოებში. ინფორმაციის მიღებაზე თავისუფალი ხელმისაწვდომობა და მედიაპლურალიზმი სულ უფრო მიუღებელი გახდა არადემოკრატიული მთავრობებისთვის. დაიწყო მედიის რეგულირება, კანონების შემუშავება, რომლებიც ზღუდავს ან საერთოდაც აუქმებს მედიასაშუალებებს.

პანდემიასთან დაკავშირებული მითების გასაქარწყლებლად და დეზინფორმაციასთან საბრძოლველად ჩაერთო ინტერნეტპლატფორმებიც: Facebook, Google, Pinterest, Tencent, Twitter, TikTok, Youtube და სხვ... აღნიშნული კომპანიები აქტიურად ბლოკავდნენ ჭორებს, შეთქმულების თეორიებს, არაკომპეტენტურ სამედიცინო რჩევებს და სხვა ტიპის მასალებს, რომლებიც

სახიფათო იყო ადამიანის ჯანმრთელობისთვის. მიუხედავად ამისა, სამართალდარღვევები აღინიშნება სოციალურ ქსელებშიც (Facebook, Twitter, Instagram, YouTube, TikTok და სხვა), რომელთა ნაცონალურ დონეზე რეგულირებას რთულია. ტრადიციული სამართლებრივი ნორმების გამოყენება ყალბ ამბებთან საბრძოლველად გართულებულია. ინტერნეტპლატფორმებით გავრცელებული ინფორმაციის შინაარსის რეგულირება სახელმწიფოს მიერ სახიფათოა. რთულია სიყალბის დადგენის ადეკვატური მექანიზმების შემუშავება და შესაბამისად, შესაძლოა მივიღოთ სახელმწიფოს მიერ არამართლობიერი რეგულირების ნორმები, რაც მოქალაქეთა კონსტიტუციური უფლებების დარღვევას გამოიწვევს. ასევე რთულია, ყალბი ინფორმაციის გავრცელების ტექნოლოგიური თვალსაზრისით რეგულირება, რადგან მათი გავრცელების არეალი ყველა ქვეყანაში განფენილი ინტერნეტის გლობალური ქსელია და არ არის არცერთ მათგანზე მიბმული. ამდენად, ყალბ ინფორმაციასთან საბრძოლველად, ციფრულ ეპოქაში, საიტყვისა და გამოხატვის თავისუფლების დასაცავად, მნიშვნელოვანია არა სამართლებრივი ნორმების შემოღება, არამედ სახელმწიფოების მიერ საზოგადოების ცოდნით შეიარაღებაზე ზრუნვა, მედია- და ციფრული წიგნიერების დანერგვა და სწავლება სხვადასხვა საგანმანათლებლო საფეხურზე.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. Государственное регулирование СМИ Международные стандарты, ARTICLE 19, 2019, Отчёт
2. Sergei Karpukhin, РЕГУЛИРОВАНИЕ СМИ В РОССИИ, АНАЛИЗ ПРАВОВОГО ПОЛЯ И ТЕНДЕНЦИЙ, REUTERS
3. Диана Кульжицкая, Нормы и правила поведения журналистов в социальных сетях (Анализ редакционных стандартов ведущих англоязычных СМИ)
4. Самигуллина Э.А., Павлов С.Ю. Нормативно-правовое регулирование деятельности интернет-СМИ в Российской Федерации, Рецензируемый научный журнал «Тенденции развития науки и образования». Ноябрь 2020 г. №67, Часть 6 Изд. НИЦ «Л-Журнал», 2020. – 152 с.
5. РУКОВОДСТВО ПО ВОПРОСАМ БЕЗОПАСНОСТИ ЖУРНАЛИСТОВ, Бюро ОБСЕ по вопросам свободы СМИ, Организация по безопасности и сотрудничеству в Европе, А-1010 Вена, Австрия, 2020.
6. Human Rights Watch, Covid-19 провоцирует волну нарушений свободы слова, февраль 11, 2021;
7. Human Rights Watch, Covid-19 Pandemic Sparked Year of Rights Crises, март 4, 2021;
Human Rights Watch, Russia: Authorities Targeting Free Speech at a University, октябрь 23, 2020.
8. Lydia Gall, Hungary's Orban Uses Pandemic to Seize Unlimited Power, March 23, 2020
The International Press Institute (IPI), Rush to pass 'fake news' laws during Covid-19 intensifying global media freedom challenges, 3 Oct., 2020